

"Yaşıl" və davamlı inkişaf naminə global və milli çağırışlar

İradə Hüseynova,

AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik

Bu gün dünyada global iqlim dəyişmələrinin mənfi təsirinə qarşı mübarizə, əsasən, iki istiqamətdə aparılır. Onlardan biri Çərçivə Konvensiyasının məqsədinə (Paris Sazişinin tələbi olaraq dünyada karbon qazının miqdarını azaltmaqla global istiləşməni ən pis halda 2, yaxşı halda 1,5°C ilə məhdudlaşdırmaq) daxildir, yəni əsas məqsəd karbon emissiyasının azaldılması ilə daha çox dəyişilmənin qarşısının alınmasından, onun təsirlərinin yumşaldılmasından ibarətdir. Bununla bağlı, konvensiyanın tərəfləri öz üzərlərinə bir sıra öhdəliklər götürmüşlər, burada elmin rolu bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsinin iqtisadi artıma, əhalinin rifah halına, aclıq və yoxsulluğa qarşı mübarizəyə ciddi təsir etməməsi üçün yolların tapılmasından ibarətdir.

Digər istiqamət təsərrüfat fəaliyyətlərinin, xüsusən kənd təsərrüfatı sistemlərinin, burada istifadə edilən bitki sortları və heyvan cinslərinin iqlimin dəyişmələrinə uyğunlaşmasına nail olunması, müvafiq stres amillərinə davamlı, adaptiv və məhsuldar genotiplərin, eləcə də yeni becərmə və yetişdirilmə texnologiyalarının yaradılması və tətbiqindən ibarətdir.

Klassik seleksiyanın imkanlarının tükəndiyi, əkin və otlaq sahələrinin əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirilməsinin mümkün olmadığı, quraqlıq stresinin gücləndiyi müasir dövrimizdə ərzaq təhlükəsizliyini təmin etməyin yeganə yolu seleksiya fəaliyyətlərində, əkinçilik və heyvandarlıq təcrübəsində məhz elmin müasir biotexnoloji və rəqəmsal metodlarından, genomiks kimi yüksək texnologiyalardan istifadə etməklə aparılan elmi-tədqiqatlar ola bilər. Bütün bunların vaxtında dərk edildiyi, müvafiq strategiyaların qurularaq həyata keçirildiyi ölkələrdə nəinki ərzaq təhlükəsizliyi problemi həll edilmişdir, bu ölkələr həmçinin aqrar bölməni ekologiyaya az ziyan vurmaqla, yüksək gəlir gətirən iqtisadiyyat sahəsinə çevirə bilmişlər. Bu gün inkişaf etmiş ölkələrdə davamlılıq kimi multimedialıq əlamətlərin genetik "arxitekturası"nın təyini üzrə irimiqyaslı genetik tədqiqatlar aparılır. Milli səviyyədə məqsədlərin gerçəkləşdirilməsi üçün Azərbaycan elmi də müvafiq problemlərin həlli istiqamətində dünya ilə ayaqlaşmaq məcburiyyətindədir.

Akademik Cəlal Əliyevin yaratdığı AR ETN Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunda AR KTN Əkinçilik ET İnstitutu ilə əməkdaşlıqda yuxarıda qeyd olunmuş istiqamətlərdə bir sıra mühüm fundamental və tətbiqi nailiyyətlər əldə olunmuş, rəqəmsal fenomiks, genomiks, molekulyar, biokimyəvi, morfo-fizioloji və biofiziki parametrlərin bioinformatik proqramlarla kompleks müqayisəli analizinin nəticələri artıq davamlı sortların yaradılmasında birbaşa tətbiq edilmişdir.

Bütün tarix ərzində insan cəmiyyətinin yaşamaq üçün mübarizə gedişində təbiət üzərində apardığı irihəcmli eksperimentlər, o cümlədən Neolit inqilabı, ictimai-siyasi formasiyaların dəyişməsi, dünyanın daim yenidən bölüşdürülməsi uğrunda böyük müharibələr müəyyən qrup toplumların əsasən öləri, konkret, fiziki və hegemonluq ehtiyaclarının ödənməsinə xidmət göstərməklə yekunda ətraf mühitdə ciddi dağıdıcı izlər buraxmışdır. Lakin bəşəriyyət ətraf mühitə az ziyan vurmaqla özünə uyğun nəticələrin məhz elmin və elm adamlarının iştirakı ilə əldə edilməsi üzrə bu günə kimi nadir rast gəlinən proseslərə də şahidlik etmişdir. Bunlardan biri dünyanın yaşıl örtüyünün qorunması, təbii landşaftların, meşə və otlaq ekosistemlərinin deqredasiyasının imkan daxilində azaldılması şərtilə əhalinin ərzaq, geyim, təsərrüfat ehtiyaclarının ödənməsində mühüm mərhələ olmuş "yaşıl inqilab" hesab edilə bilər.

"Yaşıl inqilab" termini ilə 1940-cı illərlə 1970-ci illərin sonları arasında dünyada ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək üçün kənd təsərrüfatı sistemləri və istehsalı ilə bağlı bir sıra tədqiqat və texnologiyaların yaradılması, inkişafı və ötürülməsi istiqamətində həyata keçirilən təşəbbüslər adlandırılmışdır.

"Yaşıl inqilabın atası" hesab olunan Nobel mükafatı laureatı Norman Borlaugun və ardıcıllarının ideyaları və tədqiqatları 1960-1970-ci illərdə milyarddan çox insanı aclıqdan xilas etməklə yanaşı, əkin sahələrinin meşələr, otlaqlar, savannalar, digər yaşıl örtük daşıyıcıları hesabına artırılmasının qarşısını almağa yardım etmiş, təbii ehtiyatlardan səmərəsiz istifadəni azaltmaq imkanı yaratmışdır. İnqilabi yenilik ondan ibarət idi ki, kənd təsərrüfatı istehsalı intensiv əsaslara keçirilir, aqrar sahəyə investisiyalar artırılır, sintetik gübrələrin və pestisidlərin kütləvi istifadəsi, proseslərin mexanikləşdirilməsi, yüksək məhsuldar sortların əldə edilərək tətbiq olunması və bunun üçün genetik yaxşılaşdırılma kimi tədqiqat fəaliyyətləri sistem halında birləşdirilirdi. Qeyd edilənlərin hesabına dünyada kənd təsərrüfatı məhsullarının, xüsusən də buğda, düyü, qarğıdalı kimi dənli bitkilərin məhsuldarlığının və ümumi istehsalının güclü artımı

mümkün olmuşdu. Amma kimyəvi zəhərli vasitələrdən geniş istifadə nəticəsində bu inqilabın ətraf mühitə mənfi təsirləri də olmuşdur ki, bunlar ekosistemlərin keyfiyyətini aşağı salmışdır. Ona görə də bu gün dünyada "ikinci yaşıl inqilab"a cəhdlər edilməkdədir. Məqsəd yeni elmtutumlu innovativ texnologiyaları yaratmaq və kənd təsərrüfatında tətbiq etməklə daha məhsuldar, keyfiyyətli ərzaq məhsullarının əldə edilməsinə, aqroekosistemlərin bütövlüyünü saxlamaqla, ətraf mühitin sağlamlığına zərər verməməklə nail olunmasından ibarətdir.

Ətraf mühitə, təbiətin gözəlliklərinə həssas münasibət, "yaşıl dünya"nın sərvətlərindən ekologiyaya, canlı növlərə zərər verilmədən istifadə olunması tarixən Azərbaycan coğrafiyasında yaşamış xalqların ənənəvi fərqləndirici xüsusiyyətlərindən olmuş, müvafiq dünyagörüşü yerli folklorlarda, sənət əsərlərində, tarixi mədəniyyət abidələrində, klassik ədəbiyyatda geniş şəkildə əks edilmişdir.

XX əsrin ikinci yarısında və XXI əsrdə Azərbaycan xalqının və dövlətçiliyinin siyasi və mənəvi liderliyi missiyasını böyük şərəf və uğurla həyata keçirmiş Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu və onun layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin daha da inkişaf etdirdiyi ekologiyanın sağlamlaşdırılmasına, təbiətin yaşıl örtüyünün genişləndirilməsinə istiqamətlənmiş siyasi kurs bu mənada olduqca xarakterikdir və bütün dünyaya nümunə göstərilə bilər.

Heydər Əliyev ölkəyə rəhbərlik etməyə başladığı andan karbohidrat ehtiyatları hasil edən, ərazisinin məhdudluğu ilə müqayisədə kifayət qədər karbon emissiyasına malik olan, neft-kimya sənayesinin miqyası və gücü, kənd təsərrüfatı sistemi ilə fərqlənən ölkənin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına, ətraf mühitin mühafizəsinə, təbiətdən səmərəli istifadə məsələlərinə hər zaman böyük diqqət yetirmiş, Azərbaycanın bioloji müxtəlifliyin qorunub saxlanmasını özünün dövlətçilik fəaliyyəti üçün başlıca məqsədlərdən biri kimi müəyyənləşdirmişdir.

Ulu Öndərin Azərbaycanın elm adamlarının, o cümlədən böyük təbiətşünas alim akademik Həsən Əliyevin "Həyəcan təbili" əsərində qaldırdığı problemlərin ciddi təhlili və həlli yollarının araşdırılmasına əsaslanan bu siyasətində doğma Azərbaycanın yaşıl aləminə, zəngin bitki örtüyünə, əsrarəngiz landşaftlarına, gözəl təbiətinə özünün formalaşdırdığı azərbaycançılıq ideyası prizmasından yanaşması mühüm rol oynamışdır.

1970-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq Ulu Öndərin məqsədyönlü siyasəti və planlı fəaliyyəti sayəsində təbiətin Azərbaycana verdiyi imkan və potensialdan daha geniş və səmərəli istifadə edilməyə başlanmış, ölkənin bioloji ehtiyatlarının qorunub-saxlanması, nəslə kəsilmək təhlükəsi altında olan bir sıra bitki və heyvan növlərinin bərpa edilərək reintroduksiyasına nail olunması, areallarının genişləndirilməsi üçün geniş həcmdə işlər aparılmış, yeni-yeni yaşıl massivlərin, meşə zolaqlarının salınması kütləvi xarakter almış, prosesə geniş şəkildə dövlət resursları və əhali cəlb olunmuşdu.

1969-cu ildən başlayaraq, bu cür ərazilərin sayının artırılması və sahələrinin genişləndirilməsi xüsusilə intensivləşmişdir. Burada Ulu Öndərin qətiyyəti və uzaqgörənliyi sayəsində yaradılmış dövlət təbiət qoruqlarını, yasaqlıqları, o cümlədən 1969-cu ildə təşkil edilmiş və Heydər Əliyevin 2003-cü il 5 iyul tarixli sərəncamı ilə milli parka çevrilmiş Şirvan qoruğunu, 1978-ci ildə Ağ göl, 1981-ci ildə İsmayılı qoruqlarının formalaşdırılmasını, Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 4 iyul 1974-cü il tarixli qərarı ilə Bəsitçay çinar meşəsinin qoruq elan edilməsini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Bildiyimiz kimi, quru yarımsəhra iqlimi zonasında yerləşən Bakı və Abşeron yarımadasında bir ağac əkib ərəyə gətirmək üçün uzun illərin zəhməti və elmi əsaslı qulluq, resurslar tələb olunur. Tarix göstərdi ki, həqiqi vətənpərvərlik və xalqsevərlik, təbiətə real sevgi, güclü istək, dəmir iradə sayəsində səhralarda da "yaşıl dünya" yaratmaq mümkündür. Bu bir faktdır ki, 1970-ci ilə qədər, təqribən 50-60 il ərzində Bakı şəhərində adambaşına düşən yaşıl sahəni yalnız 6,5 kvadratmetrə çatdırmaq mümkün olmuşdusa, Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 7 sentyabr 1971-ci ildə Bakı şəhərinin yaşılşdırılması haqqında verilmiş mühüm qərar sayəsində 1975-ci ildə bu göstərici 17,5 kvadratmetr olmuşdu.

Böyük Liderin təşəbbüsləri ilə 1969-1982-ci illərdə Ceyranbatan gölünün su təchizatının yaxşılaşdırılması, yeni su kəmərlərinin və kanallarının çəkilməsi, Arpaçay, Vayxır, Şamxor su anbarlarının və s. yeni su obyektlərinin tikilməsi, Baş Mil-Muğan kollektorunun yenidən qurulması, Kür-Araz düzənliyində 280 min hektar sahədə torpaqların yuyularaq duzlardan təmizlənməsi global iqlim dəyişmələrinin intensivləşdirdiyi stres amillərinə qarşı görülən vacib tədbirlər olmuşdur. Bu istiqamətdə atılmış addımlar sırasında həmçinin ümumi suvarılan əkin sahələrinin 1450 milyon hektara çatdırılması, 550 min hektar sahədə kompleks meliorasiya sistemlərinin yaradılması, 400 min hektar sahədə otlara su çıxarılması göstərilə bilər.

Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra xalqın çağırışı ilə hakimiyyətə qayıdan və xilaskarlıq missiyasını uğurla həyata keçirən Ümummilli Liderin ilk addımlarından biri də "yaşıl dünya" məfkurəsinin yenidən ön plana çıxarılması olmuşdur. Təbiətə qarşı hər hansı dağıdıcı və ya etinasız hərəkətdən dərin narahatlıq hissi keçirən Ulu Öndərin ətrafda gördüklərinə etinasız yanaşması mümkün deyildi: "Mən 1993-

cü ildə Bakıya gələrkən, bizim əkdiyimiz, becərdiyimiz bəzi ağacların kəsilməsini görürkən, elə bildim ki, məni yaralayıblar. Mən dəfələrlə demişəm, bir də deyirəm, kim hansı bir sağlam ağacı kəsirsə, hesab edin ki, o, mənim qolumu, barmaqlarımı kəsir... İnsan qurmalıdır, yaratmalıdır... hər bir insan ağac əkməlidir, becərməlidir, böyütməlidir.

Azərbaycanda müvafiq tədqiqat və təhsil müəssisələrinə, nəbatat bağlarına göstərilən yüksək diqqət və qayğı, akademik Cəlil Əliyevin rəhbərliyi ilə Genetik Ehtiyatlar üzrə Milli Proqramın qəbulu və həyata keçirilməsi, Biomüxtəliflik üzrə Dövlət Komissiyasının, ölkədə ilk Milli Bitki Genbankının, digər toxum banklarının yaradılması, "Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunması və davamlı istifadəsi üzrə Milli Strategiya və Fəaliyyət Planı"nın (2006) qəbulu və sonrakı illərdə dəfələrlə yenilənməsi, tədqiqat institutlarının inkişafı və yenilərinin təşəkkülü, botanika bağları şəbəkəsinin genişləndirilməsi və s. Ulu Öndərin Azərbaycan təbiətinə məqsədyönlü hamiliyinin bariz nümunələri olmaqla həm xalqımız, həm də bütün tərəqqipərvər bəşəriyyət tərəfindən yüksək dəyərləndirilmiş və təqdir edilmişdir.

Ulu Öndərin "yaşıl dünya" ilə bağlı siyasi kursu Azərbaycanın təbiətinə, bioloji müxtəlifliyinə daim xüsusi həssaslıqla yanaşan Prezident İlham Əliyev tərəfindən 2003-cü ildən böyük uğurla davam və daha da inkişaf etdirilmişdir. Dövlət başçısının rəhbərliyi ilə Azərbaycanda ətraf mühitin sağlamlaşdırılması, biomüxtəlifliyin qorunub saxlanması istiqamətində inanılmaz dərəcədə böyük işlər görülmüşdür. Prezidentin aşağıdakı sözləri aparılan fəaliyyətlərin leytmotivi hesab edilə bilər: "İnsanın yaxşı həyatını təmin edən amillərdən biri də ekoloji vəziyyət, sağlamlıq və təbiətin, ətraf mühitin qorunmasıdır. İnsanların sağlamlığı, ekoloji vəziyyət, udduğumuz hava, içdiyimiz su - bütün bunlara biz çox böyük diqqət göstərməliyik..."

Heydər Əliyev Fondu və IDEA İctimai Birliyi tərəfindən respublikamızda nadir və həssas növlərin bərpası məqsədilə əhəmiyyətli tədbirlər, o cümlədən ceyran, bəbir, bizon, bezoar keçisi, muflon və maralların tarixi yaşayış məskənlərində bərpa edilməsi, fondun "Hərəməz bir ağac əkək" kimi layihələri, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi münasibətilə bir gündə 650 min ağacın əkilməsi təşəbbüsü, mütəmadi həyata keçirilən "Azərbaycan Respublikasında bioloji müxtəlifliyin qorunmasına və davamlı istifadəsinə dair Milli Strategiya"lar və fəaliyyət planları, 2010-cu ilin "Ekologiya ili" elan olunması, Cənubi Qafqazda ilk dəfə Azərbaycanda Vəhşi Təbiətin Bərpası və Reabilitasiya Mərkəzinin yaradılması, Ulu Öndərin 100 illik yubileyi münasibətilə xüsusilə böyük vüsət almış və bütün ölkəni (həmçinin işğaldan azad edilmiş əraziləri) əhatə edən ağacəkmə kampaniyaları ekologiyanın sağlamlaşdırılması istiqamətində atılan addımlara, görülən işlərə gözəl nümunələrdir. Bütün bu proseslərdə Mehriban xanım Əliyevanın rolu və xidmətləri də xüsusi qeyd edilməlidir. Mehriban xanımın özü və rəhbərlik etdiyi qurumlar tərəfindən Azərbaycan və azərbaycançılıq naminə, xalqımızın rifahı, haqq səsinin dünyaya çatdırılması üçün, biomüxtəlifliyin mühafizəsi, nadir və itmək təhlükəsində olan heyvan və bitki növlərinin bərpası istiqamətində görülən müqayisəyəgəlməz işlər xalq arasında olduğu kimi, dünyada da rəğbətlə qarşılanmış, həmçinin ölkəmizin və azərbaycanlı məfhumunun beynəlxalq imicinə də müsbət təsir etmişdir.

Azərbaycanda 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi strateji qərar olmaqla, "yaşıl iqtisadiyyat"ın, "yaşıl enerji"nin, "yaşıl texnologiyalar"ın, "yaşıl dünya"nın inkişafına, respublikada "yaşıl ətraf mühit"in və "yaşıl artım"ın təmin edilməsinə töhfə verəcəkdir.

Bildiyiniz kimi, enerjinin davamlılığı ətraf mühitə, iqtisadiyyata və cəmiyyətə təsirlərinə görə müəyyən edilir. Enerji o zaman davamlı hesab olunur ki, "bugünkü ehtiyacları gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək qabiliyyətinə xələl gətirmədən ödəsin".

Ekoloji tarazlığın qorunub saxlanması "yaşıl iqtisadiyyat"a keçidlə - enerjinin alınması, çevrilməsi və enerjiden istifadənin innovativ yollarla yenilənməsi ilə sıx bağlıdır. Dünyada mineral yanacaq ehtiyatlarının azalması fonunda bəşəriyyətin ekoloji təmiz, dayanıqlı enerjiyə ehtiyacı artmaqdadır. Bu rolu bərpaolunan enerji - günəş, külək, axar su və dəniz dalğalarının enerjisi, geotermal enerji, bioenerji, hidrogen və s.-nin oynaması mümkündür ki, bu da enerji təhlükəsizliyini və deməli, "yaşıl iqtisadiyyat"a keçidi təmin edir. Bu enerji növləri iqlim, region və mövsümdən asılı olmayan, tez bərpaolunan, iqtisadi və ekoloji cəhətdən sərfəli olmalıdır. Dünyada ekoloji təmiz, bərpaolunan enerji növlərinin tədqiqinə, bu sahədə yeni texnologiyaların yaradılması və tətbiqinə böyük maliyyə vəsaitləri xərclənir.

Azərbaycanda da bərpaolunan enerji növləri elmi yanaşmalarla öyrənilir, istifadəsinin praktiki məqsədlərlə əsaslandırılmasına dair intensiv tədqiqatlar aparılır. Bu tədqiqatlar multidissiplinar xarakterə malik olmaqla, böyük maddi vəsait, fizika, kimya, mühəndislik, fiziki-kimyəvi biologiya və biotexnologiyalar üzrə yüksək hazırlıqlı tədqiqatçıların uzun illər davam edən fəaliyyətini tələb edir.

"Yaşıl enerji"nin ən mükəmməl nümunəsini təbiət özü təqdim etmişdir, bu, bitkilərdə gedən, su və karbon qazının günəş şüaları altında üzvi maddələrə çevrilməsinə əsaslanan, Yez üzərində canlı həyatın

əsası olan fotosintezdir. Hazırda dünyada süni fotosintez, müxtəlif üsullarla hidrogenin əldə edilməsi, saxlanması və onun enerjisindən istifadə üzrə tədqiqatlar geniş vüsət almışdır. Günəş və külək enerjisindən, eləcə də müxtəlif enerji növlərinin istehsalı zamanı tullantisız texnologiyalardan optimal istifadə məsələləri də təmiz ətraf mühit üzrə elmi-tədqiqatların mühüm istiqamətləri sırasındadır. Bütün bu sahələrdə Azərbaycanda da tədqiqatların yüksək səviyyədə təşkili, müvafiq imkanların yaradılması, kadr hazırlığının gücləndirilməsi, dünya elmi ilə inteqrasiyanın təmin edilməsi dövrün tələbidir.

Perspektivlər haqqında mülahizələr yürütməklə yanaşı, Ulu Öndərin qayğı və diqqəti ilə hər zaman əhatə olunan Azərbaycan elmi tərəfindən "yaşıl dünya" tədqiqatlarına bu günə kimi verilmiş dəyərli töhfələri mütləq qeyd etmək lazımdır. Bunlar həm "yaşıl dünya"nın, həm də müvafiq elm sahələrinin populyarlaşdırılması üçün də əhəmiyyət daşıyır. Böyük alim Cəlal Əliyevin elmi yaradıcılığı fotosintez tədqiqatların ən yüksək zirvəsi hesab edilə bilər.

Bildiyimiz kimi, özünün insan resursları, iqlimi, flora və fauna müxtəlifliyi, bərəkətli torpaqları, şəfalı suları ilə həmişə seçilmiş Qarabağ bölgəsinin Ermənistan tərəfindən işğalı nəticəsində bir sıra beynəlxalq konvensiyalara (Orxuskaya - 1951, QAAQ - 1965, Ramsar - 1971, Pan-Avropa (Bolqarıstan) - 1995, BMT-nin Biomüxtəlifliyə dair Beynəlxalq Konvensiyası - 1992, Bern - 1999 və s.), BMT-nin Davamlı İnkişaf Məqsədlərinə, digər beynəlxalq sənədlər və qanunvericilik aktlarına zidd olaraq bu bölgənin unikal biomüxtəlifliyinə, təbii landşaftlarına, torpaq və su resurslarına ciddi ziyan vurulmuş, regionda 13197,5 ha sahədə meşə sahəsi misli görülməmiş dəyişikliklərə uğramış, qiymətli ağac növləri kəsilərək Ermənistana daşınmış, otlaq sahələri, kolluqlar, yaşayış məntəqələri qəsdən yandırılmışdır. Unikal təbiət abidələri hesab edilən, yaşı 1000 və 2000-ə çatan Şərq çinarları amansızcasına kəsilmişdir. Aqroekosistemlər, insanlar tərəfindən salınmış bağlar və yaşıllıq massivləri ya qəsdən tamamilə məhv edilmiş, ya da baxımsızlıq səbəbindən yer üzündən silinmişdir.

30 ilə yaxın bu cür ekoloji terrora məruz qalmış və Müzəffər Ali Baş Komandanın möhtəşəm rəhbərliyi, silahlı qüvvələrimizin, şəhid və qazilərimizin səyi ilə azad edilmiş və suverenliyi tam bərpa olunmuş Vətən torpaqlarının, qoruq və yasaqlıqların, təbii sərvətlərimizin, o cümlədən meşə resurslarının bərpası, yeni yaşıllıqların salınması dövrümüzün ən böyük çağırışıdır. Azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulmasında, Böyük qayıdılda, həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa işlərində ekoloji tələblərin nəzərə alınması, ətraf mühitin qorunması dövlətin prioritetləri sırasındadır.

Bu gün Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında biomüxtəlifliyin bərpası və reintroduksiya üzrə işlər görülür, kütləvi ağacəkmə aksiyaları keçirilir (Təkcə Füzuli, Zəngilan və Ağdam rayonları ərazilərində 2000-dən çox müxtəlif növ ağac əkilməmiş, 200 kq-dan artıq palıd və digər oduncaqlı bitkilərin toxumları səpilməmişdir), Cəbrayılda təbiətə ceyranlar, su hövzələrinə müxtəlif növ balıqlar buraxılmışdır. Ölkə Prezidentinin regiona hər səfərində ağac əkəməsi həm də təbliğat xarakteri daşımaqla, insanlarda böyük ruh yüksəkliyi yaradır. Yaşıl təbiətə və "yaşıl təbliğat"a töhfələr baxımından Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, İDEA İB-nin rəhbəri Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə uğurla həyata keçirilən "Gənclərin Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərinin ekoloji qiymətləndirilməsində iştirakı" layihəsini də qeyd edə bilərik.

Qüdrətli dövlət və yüksək rifah cəmiyyətinin qurulması istiqamətində ardıcıl səylər göstərən Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına dair 2030-cu ilə qədər reallaşdırılması planlaşdırılan beş milli prioritetindən biri "Təmiz ətraf mühit və yaşıl artım ölkəsi" kimi müəyyən edilmişdir. Həmin prioritetə uyğun olaraq ətraf mühitin sağlamlaşdırılması, yaşıllıqların bərpası və artırılması, su ehtiyatlarından və dayanıqlı enerji mənbələrindən səmərəli istifadənin təmin edilməsi istiqamətində işlər aparılır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" adlı sənəddə yuxarıda qeyd edilən prioritet daxilində strateji dövrdə aşağıdakı iki məqsədin effektiv reallaşdırılmasına nail olunmalıdır:

- yüksəkkeyfiyyətli ekoloji mühit;
- "yaşıl enerji" məkanı.

Birinci məqsədin həyata keçirilməsi üçün uzun illər ərzində yaranan ekoloji problemlərin kompleks həlli və bu sahədə davamlı inkişafı diqqət mərkəzində saxlamaq, iqtisadi və demoqrafik artımdan ətraf mühitə gələ bilən riskləri azaltmaq lazımdır.

Ölkədə yüksək ekoloji tələblərə cavab verən yaşayış məntəqələrinin, "ağıllı" kənd və şəhərlərin salınması, mövcud şəhərlərin ekoloji durumun sağlamlaşdırılmasına, qapalı sənaye dövrlərinə, təmizləyici qurğulara, tullantıların utilizasiyasına istiqamətlənmiş tədbirlərin görülməsi, bütün bunlara külli miqdarda vəsait xərclənməsi 1-ci məqsədin reallaşdırılmasına ciddi töhfələr verir.

İkinci məqsədlə bağlı indiki və gələcək nəsillərin tələbatını dolğun ödəmək məqsədilə ekoloji baxımdan əlverişli olan "yaşıl texnologiya"ların tətbiqi genişləndirilməlidir. Alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrinin ilkin istehlakda payı artırılmalıdır.

Bu istiqamətdə aparılan fəaliyyətlər Azərbaycan üçün yeni deyildir. Hələ 2004-cü ildə "Azərbaycan Respublikasında alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə olunması üzrə Dövlət Proqramı" qəbul edilmiş və yerinə yetirilmişdir.

Bu sahədə görülən işlərin davamı olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 22 sentyabr tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi yanında Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi yaradılmış, 2021-ci il 31 may tarixində "Elektrik enerjisi istehsalında bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu təsdiq edilmişdir.

SOCAR-ın metan tullantılarının sifra endirilməsi ilə bağlı könüllü öhdəlik götürməsi ölkəmizin iqlim problemlərinə həssaslığının təzahürüdür. Azərbaycan 1990-cı illə müqayisədə 2030-cu ilə qədər istixana qazlarının miqdarının 35 faiz, 2050-ci ilə qədər isə 40 faiz azaldılmasını hədəfləmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən işğaldan azad edilmiş torpaqlar "yaşıl enerji" zonası elan edilmiş, 2022-2026-cı illər üzrə tədbirlər planı təsdiqlənmişdir, bu ərazilərin 2050-ci ilədək "Netto sifir emissiya" zonasına çevrilməsi nəzərdə tutulur.

Artıq bu istiqamətdə çox vacib layihələr icra edilmişdir və edilir. Bunlardan biri kimi, ölkə Prezidentinin 25 dekabr 2023-cü il tarixli sərəncamı ilə 2024-cü ilin əvvəlində "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan olunmasını qeyd etmək lazımdır. Bu sərəncam ölkədə "yaşıl iqtisadiyyat"ın, "yaşıl enerji"nin, "yaşıl texnologiya"ların tətbiqinə, geniş mənada "yaşıl artım"a hesablanmış strateji addımdır.

Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti "yaşıl dünya"nın qorunması da daxil olmaqla bütün istiqamətlərdə Ümummillə Liderin əsasını qoyduğu və Prezidentin uğurla davam və inkişaf etdirdiyi siyasi kursu tam dəstəkləyir, dövlətimizin bütün layihələrində, o cümlədən ekoloji mühitin sağlamlaşdırılması ilə bağlı tədbirlər planlarının icrasında fəal iştirak etməyə çalışır.

Martın 1-də AMEA Rəyasət Heyəti və AR Elm və Təhsil Nazirliyinin Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Yaşıl dünyamızı qoruyaq" mövzusunda keçirilmiş konfrans, "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" ilə əlaqədar tədbirlər planı çərçivəsində ilk addımlardan biri kimi əhəmiyyət daşımışdır.

Bu istiqamətdə növbəti maraqlı tədbir 5 aprel 2024-cü il tarixində AR ETN Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunda keçirilmişdir. "Yaşıl enerji və yaşıl iqtisadiyyat problemləri" mövzusunda beynəlxalq iştirakla elmi seminarda müvafiq sahə mütəxəssisləri tərəfindən son illərdə "yaşıl enerji" tədqiqatlarında qazanılan, yeni, ekoloji təmiz energetik texnologiyaların yaradılması və tətbiqi sahəsində əldə edilən elmi-metodiki və texniki uğurların, yeni yanaşmaların nümayişi həyata keçirilmiş, problemin nəzəri-fundamental və elmi-praktiki aspektləri və gələcək əməkdaşlıq perspektivləri müzakirə olunmuşdur. Seminar yeni, qabaqcıl texnologiyaların öyrənilməsi, yaradılması və idxalına təkan verməklə, onların Azərbaycanda tətbiqinə müsbət təsir göstərəcəkdir.

23-24 may 2024-cü il tarixlərində Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin birgə təşkilatçılığı ilə "Azərbaycanda ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında Ümummillə Lider Heydər Əliyevin rolu" mövzusunda keçirilmiş elmi-praktiki konfrans "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" çərçivəsində növbəti mühüm addım olmuşdur. Bu konfransın respublikada "yaşıl dünya"nın inkişafına və "yaşıl artım"ın təmin edilməsinə töhfə verəcəyinə şübhə yoxdur.

Azərbaycan tarixinin yeni mərhələsində Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən "yaşıl siyasət", ardıcıl tədbirlər, görülən irimiqyaslı işlər sayəsində ölkəmizdə təmiz ətraf mühit və "yaşıl artım"ın da tam təmin edilməsi istiqamətində böyük uğurlar qazanılacaqdır.